

Το πολιτικό βάθος της Αντιγόνης του Σοφοκλή
και
ο χειμώνας της σύγχρονης πολιτικής στην Ελλάδα.

(Γράφει ο Θεόκλητος Ρουσάκης)

Ο Σοφοκλής (496 πΧ- 406 πΧ) έγραψε 130 τραγωδίες από τις οποίες σώζονται επτά. Η Αντιγόνη γράφτηκε το 441πΧ και είναι το δεύτερο από τα σωζόμενα έργα του. Θεωρείται μία από τις τελειότερες τραγωδίες που επί 2500 χρόνια επηρεάζει τη σκέψη ξένων και Ελλήνων μελετητών και εμπνέει την τέχνη σε όλες τις εκφάνσεις της. Η πλοκή αυτού του αριστουργήματος αποτελεί μια λεπτομέρεια του μύθου των Λαβδακιδών που ενέπνευσε τον Σοφοκλή αλλά και αργότερα άλλους ποιητές, συγγραφείς, διανοητές, καλλιτέχνες όπως τον Ευριπίδη, τον Σεφέρη, τον Ρίτσο κλπ. Ομοίως τους Ζ. Ανουίγ, τον Μ.Μπρέχτ, μουσικούς όπως τον Κ. Orff, που έγραψαν έργα με τον ίδιο τίτλο αλλά με διαφοροποιημένη εκδοχή ανάλογη με την δική τους εποχή και τα μηνύματα που ήθελαν τότε να περάσουν στο κοινό. Έτσι, η Αντιγόνη του Ανουίγ (1942) και του Μπρεχτ (1948) παρακινούν τον Ευρωπαίο πολίτη σε αντίσταση κατά του ναζισμού. Η Αντιγόνη γίνεται φάρος του σκοτισμένου ανθρώπου, θάρρος της τρομοκρατημένης κοινωνίας.

Πιο αναλυτικά, η υπόθεση του έργου αποτελεί μέρος και συνέχεια του μύθου του Οιδίποδα βασιλέα των Θηβών. Ο Οιδίποδας παντρεύτηκε την μητέρα του Ιοκάστη και εξ αυτής απέκτησε τέσσερα παιδιά, την Αντιγόνη, την Ισμήνη και τους δίδυμους Ετεοκλή και Πολυνείκη. Μετά την αποκάλυψη του ανόσιου γάμου, που είχε συνάψει εν αγνοία του ο Οιδίποδας, ο ίδιος αυτοτυφλώθηκε και αυτοεξορίστηκε, ενώ η Ιοκάστη αυτοκτόνησε.

Έτσι την εξουσία των Θηβών ανέλαβαν οι γιοι του, Ετεοκλής και Πολυνείκης με την συμφωνία να την ασκούν εναλλάξ ανά έτος. Ο Ετεοκλής όμως, αθετεί τη συμφωνία και δεν παραδίδει την εξουσία. Έτσι, ο Πολυνείκης με την βοήθεια του βασιλέα του Άργους Άδραστου και άλλων έξι βασιλέων στρέφεται με στρατό εναντίον της πόλης. **Η επιχείρηση περιγράφεται στην τραγωδία του Αισχύλου "Επτά επί Θήβας"**. Αυτό το γεγονός έχει σαν επακόλουθο τα δύο αδέρφια να αλληλοσκοτωθούν και η βασιλεία περνάει στον Κρέοντα, τον αδελφό της Ιοκάστης.

Η Αντιγόνη ως επίκληρος σύμφωνα με τον νόμο του Σόλωνα, προκειμένου να έχει δικαιώματα στην βασιλική περιουσία θα έπρεπε να παντρευτεί τον πλησιέστερο συγγενή και για τον λόγο αυτό κανονίστηκε να παντρευτεί τον γιο του θείου της του Κρέοντα, τον Αίμονα.

Ο Κρέων ο οποίος αναλαμβάνει την εξουσία, απαγορεύει με διάταγμα την ταφή του Πολυνείκη. Η Αντιγόνη, ενημερώθηκε για τη διαταγή του Κρέοντα, την έκρινε άδικη και λανθασμένη, διότι ήταν αντίθετη με τα ιερά ήθη των Ελλήνων και τους θείους νόμους. Έτσι αποφασίζει να φροντίσει την επιμέλεια του άψυχου σώματος του αδελφού της Πολυνείκη, σύμφωνα με τα θεσμοθετημένα από τους θεούς ταφικά έθιμα και θάβει συμβολικά τον αδελφό της, υπακούοντας στον ηθικό νόμο. Για την πράξη της αυτή συλλαμβάνεται και ο Κρέων την καταδικάζει σε θάνατο.

Ποια ήταν όμως η αντίδραση της κοινωνίας, που εκφράζεται από τον Χορό, στην απαγόρευση του Κρέοντα και πως αποτυπώνεται από τον Σοφοκλή η αντίδραση της Αντιγόνης και της Ισμήνης;

Αρχικά ο Κρέων εμφανίζεται να συμπεριφέρεται ως ένας άνθρωπος αυταρχικός και υπερόπτης. Φέρεται ανάλγητα απέναντι σε οποιαδήποτε εναντίωση στη προσωπική του εξουσία, έχοντας μια καθαρά τυραννική νοοτροπία. Εξ αιτίας αυτής του της συμπεριφοράς αποτυγχάνει στο ρόλο του εκπροσώπου της πόλης και αυτό φαίνεται στο έργο μέσα από την καταστροφή του, αφού πέθαναν όλα τα μέλη της οικογένειάς του και τελικά έμεινε μόνος

Ο Χορός εκφράζει την αντίδραση του "πολίτη υπηκόου", ο οποίος αν και γνωρίζει το άδικο της απαγόρευσης συνηθίζει, όχι απλώς να υπακούει, αλλά και να προσκυνά την εξουσία. Στην συγκεκριμένη περίπτωση ο χορός είναι το υπουργικό συμβούλιο του Κρέοντα, όπως θα ονομαζόταν σήμερα, το οποίο κρατά παθητική στάση και προτιμά να διατηρεί αλώβητη την αμοιβαιότητα της σχέσης με την κρατική εξουσία. Σ' αυτές τις περιπτώσεις η ουδετερότητα είναι ενοχή.

Η Ισμήνη από την πλευρά της, επιδεικνύει συμπεριφορά τρομοκρατημένου πολίτη. Γνωρίζει πολύ καλά ποιο είναι το ιερό καθήκον της, αλλά φοβάται να το πράξει. Συμβουλεύει μάλιστα την Αντιγόνη να μην προβεί σε κάποια απρονοησία.

Τέλος η Αντιγόνη εξηγεί γιατί επιλέγει να θάψει τον Πολυνείκη. Παραδέχεται αρχικά την αγάπη της για τον αδελφό της, " ...φίλη μετ' αυτού κείσομαι..." ως κίνητρο για την εκπλήρωση του χρέους της. Ως δεύτερο κίνητρο, ομολογεί την προτίμησή της να αρέσει στους χθόνιους, παρά στους επίγειους, δηλαδή στους ανθρώπους. Ο συνδυασμός των δύο σε μία φράση φανερώνει την επίγνωση της Αντιγόνης, ότι αν πράξει το καθήκον της θα είναι αρεστή στον θεό, διότι πράττει το θέλημά του. Επιμένει στην πράξη της από ευσέβεια, όχι ισχυρογνωμοσύνη.

Η Αντιγόνη αρνείται στο κράτος και τους εκπροσώπους του την δυνατότητα να της στερήσουν το δικαίωμα να επιτελέσει την ιερή προσωπική της υποχρέωση. Πραγματοποιεί την απόφασή της. Τιμά τον νεκρό αδελφό της και συλλαμβάνεται επ' αυτοφώρω. Οδηγείται ενώπιον του Κρέοντα και ξεκινά η ανάκρισή της.

Μέσα από την ανακριτική διαδικασία καταδεικνύεται το ήθος της Αντιγόνης. Αν και νεαρή σε ηλικία ορθώνει ηρωικό ανάστημα έναντι του ισχυρού, πλην μικρόψυχου θείου της. Μόνη της εναντιώθηκε στην διαταγή του κράτους, το οποίο προσωποποιείται από τον Κρέοντα, υπακούοντας στην παρόρμηση για την έκφραση της αδελφικής αγάπης μέσα από το χρέος του ζώντα απέναντι στον νεκρό. **Πιστεύει στο δίκαιο του θείου νόμου, του αιώνιου νόμου και όχι στο προσωρινό του ανθρώπινου.** Δηλώνει ευθαρσώς ότι γνώριζε την διαταγή του ότι απαγορεύονταν να θάψει τον Πολυνείκη.

Επίσης, της ήταν ξεκάθαρο ότι οι άγραφοι πλην αιώνιοι θείοι νόμοι είναι ισχυρότεροι από τους ανθρώπινους. Έχουν μόνιμη υπόσταση και διαχρονική αξία. Οι ανθρώπινοι νόμοι είναι ατελείς και προσωρινοί, όπως και οι άνθρωποι που τους φτιάχνουν, γι' αυτό και δεν μπορούν να συγκριθούν με τους θεϊκούς και αναλλοίωτους.

Προτιμά, λοιπόν, να εγκαλείται από τον άνθρωπο για την παρακοή ενός ανθρώπινου νόμου, παρά να πρέπει να δώσει λόγο στον θεό για την παράβαση ενός θεϊκού νόμου. Γι' αυτό και δεν ενδίδει στην άδικη απόφαση ενός ανθρώπου. Γνωρίζει ότι ο θάνατος είναι η τιμωρία για την πράξη της.

Είναι, όμως, προτιμότερος ο σωματικός θάνατος που θα την απαλλάξει από τα βάσανα της πρόσκαιρης ζωής, από την αιώνια τιμωρία στην άλλη ζωή, όπως είπε στην αδελφή της Ισμήνη. Με αυτό τον συνειρμό εξουδετερώνεται η απειλή της ποινής του θανάτου και ο εξ αυτής φόβος. **Αποστομώνει τον Κρέοντα με το να του παρουσιάζει έναν ανώτερο νόμο, στον οποίο η δική του διαταγή είναι αντίθετη.**

Με αυτή τη διαταγή ο Κρέοντας γίνεται πραγματικά θεομάχος. Η πραγματική ανοησία είναι να προσπαθεί κάποιος να συγκρουστεί με τον θείο νόμο, όχι με τον ανθρώπινο. Γι' αυτό και ο Κρέοντας αποδεικνύεται ο πραγματικός ανόητος της υπόθεσης, κι ως κατηγορεί την Αντιγόνη για ανοησία.

Η Αντιγόνη, αποκαλύπτει τέλος ότι το βαθύτερο αίτιο που επηρεάζει την θέλησή της και την ωθεί να πράξει το ιερό της καθήκον, είναι η αγάπη. Διότι, όταν ο Κρέοντας την καλεί να μισήσει τον εχθρό της, του απαντά με τον ωραιότερο και υψηλότερο στίχο της αρχαίας τραγωδίας: **“Οὔτοι συνέχθην, ἀλλά συμφιλεῖν ἔφυν”**. **Δεν γεννήθηκα, λέει για να συμμερίζομαι το μίσος, αλλά για να συμμερίζομαι την αγάπη.** Και έτσι παραδέχεται ότι ο θεϊός νόμος, στον οποίο υπακούει, είναι ο νόμος της αγάπης προς τον πλησίον.

Όμως η γενναία στάση της Αντιγόνη αποτελεί παράδειγμα προς μίμηση για την αρχικά φοβισμένη αδελφή της Ισμήνη. Όταν διατάζει ο Κρέων να παρουσιαστεί ενώπιόν του η Ισμήνη, η μικρόψυχη και δειλή Ισμήνη είναι μεταμορφωμένη από τη θαρραλέα στάση της αδελφής της. Ομολογεί ψευδώς ότι συμμετείχε και η ίδια στην ταφή του αδελφού της, πλην όμως ήταν αργά για να μοιραστεί την τιμωρία μαζί της. **Ο Σοφοκλής προφανώς θέλει να αποδείξει μέσα από αυτήν την στάση της Ισμήνης ότι ακόμα και οι ιδιότητες του ηρωισμού και της ευσέβειας μπορούν να μεταδοθούν σε αδύναμες ψυχές όταν το παράδειγμα είναι κατάλληλο και ζωντανό.**

Κλείνοντας την τραγική ιστορία της Αντιγόνης, ο Σοφοκλής παραθέτει τις τελευταίες σκηνές του δράματος με την τιμωρία της ύβρεως του Κρέοντα. Μαζί με την Αντιγόνη στον τάφο της έχει κρυφτεί και ο αρραβωνιαστικός της και γιος του Κρέοντα, ο Αίμωνας που βλέποντας το άψυχο σώμα της αγαπημένης του αυτοκτονεί. Στο άκουσμα του θανάτου του Αίμωνα αυτοκτονεί και η μητέρα του και σύζυγος του Κρέοντα, Ευρυδίκη. Με αυτόν τον τρόπο τιμωρείται και ο Κρέοντας εξ αιτίας της ύβρεως που διέπραξε. Η τιμωρία του βέβαια δεν είναι ο θάνατος αλλά η καταδίκη του να ζήσει τις συνέπειες των επιλογών και υβριστικών πράξεών του.

Τα μηνύματα που πηγάζουν από την μελέτη της τραγωδίας και την ανάλυση των συμπεριφορών των πρωταγωνιστών είναι πολλά. **Το βασικό όμως ηθικό δίδαγμα είναι η ευβουλία της Αντιγόνης, αλλά ταυτόχρονα και η ευσέβεια, που οφείλουν να δείχνουν οι άνθρωποι στους θεούς, η αγάπη για τη πατρίδα και η μετριοφροσύνη. Τούτο διότι, η υπέρβαση αυτών των αρετών γίνεται πρόξενος τεράστιων συμφορών.**

Τα συμπεράσματα όμως και τα διδάγματα από την κορυφαία σε νοήματα τραγωδία της Αντιγόνης πρέπει να μας δίνουν την ευκαιρία για προβληματισμό και συγκρίσεις με την σύγχρονη πολιτική πρακτική. Έτσι λειτουργούν παιδευτικά προς τις πολιτικές ηγεσίες και τους πολίτες μιας δημοκρατικής χώρας.

Ενδεικτικά πάλι λόγω του περιορισμένου χώρου, ας αναλογιστούμε τον πρόσφατο χειρισμό της Κυβερνήσεως και συγκεκριμένα του κ. Πρωθυπουργού στο θέμα του **νόμου για τον γάμο και την υιοθεσία από τα ομόφυλα ζευγάρια.**

Ένας νόμος που προκάλεσε μεγάλες αντιδράσεις και διαφωνίες από την συντριπτική πλειοψηφία των πολιτών, σύσσωμη την Ορθόδοξη Εκκλησία της Ελλάδος, από την μεγάλη πλειοψηφία της επιστημονικής κοινότητας όπως ιατρών, νομικών, παιδαγωγών ψυχολόγων και άλλων ειδικών επιστημόνων. Πρέπει βέβαια να παραδεχτούμε ότι η πλέον οργανωμένη και μαζική, υπήρξε η αντίδραση και η διαφωνία της Εκκλησίας της Ελλάδος, η οποία με τεκμηριωμένο λόγο, αποδεικνύει ότι το συγκεκριμένο νομοθέτημα και η επιχειρούμενη παρέμβαση στις αρχές του οικογενειακού δικαίου, πλήττει καίρια την ανθρώπινη αξία και την οικογένεια.

Τούτο διότι η οικογένεια είναι κύτταρο καλλιέργειας των μελών της, συζύγων και παιδιών. **Απαραίτητη προϋπόθεση λειτουργίας της είναι να συντηρεί τις ηθικές αρχές που οπωσδήποτε εναρμονίζονται με τους φυσικούς όρους. Κάθε παραβίαση και αλλοίωση της φυσιολογίας αντιβαίνει στην ηθική. Όπως πολύ εύστοχα παρατηρεί ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας Αναστάσιος, «το παρά φύσιν δεν καθίσταται κατά φύσιν με νομικές διατάξεις». Κάθε ανατροπή της ηθικής αποδομεί την αξία του ανθρώπου. Όταν η ανθρώπινη αξία κατακρημνίζεται, τότε και η αξιοπρέπεια, την προστασία της οποίας έχει η Πολιτεία, καταρρακώνεται.**

Όπως πάλι υποστηρίζει ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας κ. Αναστάσιος, «η διαιώνιση της ανθρωπότητας έχει στηριχθεί στην ύπαρξη δύο φύλων και στην ένωσή τους. Αντίθετα, ένας τέτοιος νόμος προσβάλλει τη δημιουργία... Δεν αποτελεί κοινωνική πρόοδο αλλά σύγκρουση με τη φυσική τάξη, κατήφορο» (21.1.2024).

Ο γάμος δεν είναι δικαίωμα. Είναι θεσμός. Τον προστατεύει το Σύνταγμα επειδή συντηρεί, αναπαράγει και προάγει το Έθνος. Αντίθετα, η προπαγάνδα περί δικαιωμάτων και ισότητας των ομοφυλοφίλων στον γάμο που εισάγεται με τον συγκεκριμένο νόμο, υπονομεύει το Έθνος και υπό την έννοια αυτήν λειτουργεί αντεθνικά, κυρίως ως προς δημογραφικές συνέπειές του.

Ο Κορνήλιος Καστοριάδης σχολιάζοντας επ' αυτού υποστηρίζει ότι ".....η Αντιγόνη εκπροσωπώντας τον θείο νόμο εκπροσωπεί συγχρόνως και την υπεράσπιση της πατρίδας, καθώς μια τέτοια υπεράσπιση για τους Έλληνες, σύμφωνα με τον φιλόσοφο, δεν ταυτίζεται μόνο με τον ανθρώπινο νόμο, αλλά και με τον θείο".

Στον αντίποδα αυτών των επιχειρημάτων, που τελείως ενδεικτικά αναφέρθηκαν, προβάλλει το τείχος της αδιαλλαξίας του Πρωθυπουργού που με κυνισμό δηλώνει: "Υποδέχομαι και τις θέσεις της εκκλησίας, τις οποίες σέβομαι απόλυτα. Θέλω να είμαι σαφής: Αναφερόμαστε σε επιλογές της πολιτείας και όχι σε θρησκευτικές πεποιθήσεις". Θεωρεί δηλαδή

ότι έχει δικαίωμα να νομοθετεί αγνοώντας τις θρησκευτικές πεποιθήσεις και το ήθος της συντριπτικής πλειοψηφεί των Ελλήνων.....

Μια απάντηση που συνοψίζει με κομπασμό την πολιτική θέση της Κυβέρνησης στο κορυφαίο αυτό θέμα όπου ο θεσμός της οικογένειας απαξιώνεται, οι ηθικές αξίες εκφυλίζονται, ο άνθρωπος ευτελίζεται, η δημογραφική απειλή κορυφώνεται, η πίστη στον Θεό κλονίζεται, η νέα γενιά αυτοαμφισβητείται και ο πολιτισμός όπως τον γνωρίζουμε καταστρέφεται.

Μια απάντηση που ευθέως μας μεταφέρει συνειρμικά στην αυταρχική αντίδραση του Κρέοντα στην ενέργεια και το ήθος της Αντιγόνης. **Τούτο διότι η εξουσία, όποια μορφή και αν έχει, δεν δικαιούται να καταλύει την ηθική τάξη.** Οι δικαιοδοσίες του κράτους έχουν ορισμένα όρια, τα οποία δεν πρέπει να υπερβαίνονται. Το κράτος δεν είναι απρόσωπο. Οι φορείς της κρατικής εξουσίας είναι υπεύθυνοι των πράξεών τους και δεν μπορούν να αυθαιρετούν προσηματικά στο όνομα της ίδιας της εξουσίας ή του δήθεν καλού του συνόλου. **Ειδάλλως θα ακούσουν όπως ο Αγαμέμνωνας:**

Βαρεῖα δ' ἄστῶν φάτις ξύν κότῳ· δημοκράτου δ' ἄρ᾽ ἄρα τίνει χρέος. (Αισχύλου Αγαμέμνων, στ. 456-457), δηλαδή :

“Βαριά η κατακραυγή του λαού· δημόσιας κατάρας έχει πληρωμή”.

Αντγος (εα) Θεόκλητος Ρουσάκης

Επίτιμος Διοικητής Β΄ Σώματος Στρατού